

OPONENTSKÝ POSUDEK DIPLOMOVÉ PRÁCE

Autor práce: Bc. Nikol Škočíková

Název: Žena a móda a ideologie

Obor: Historická sociologie (mg.) FHS UK, 2014

Oponentka práce: PhDr. Olga Šmídová, PhD.

Diplomová práce se zabývá pronikáním "řeči komunistické moci" do módního diskursu v 50. a v 60. letech minulého století a diplomantka studuje jeho obsah a poselství na prakticky jediném československém časopise s kontinuitou Žena a móda. Prezentuje teorii a metodu diskursivní analýzy, konceptualizuje ideologičnost diskursu, popisuje rysy totalitní propagandy, kdy propaganda je chápána jako jedna z forem moci. Uvádí čtenáře i do institucionálního sociálního kontextu, zejména do politicko-ekonomické a geopolitické situace v 50. letech a posléze v době uvolnění v letech šedesátých. Jádrem práce představuje podrobná analýza obsahu všech čísel časopisu Žena a móda a to zejména z hlediska vývoje ideologických rysů sdělení, konkrétně v kontextu sociálně-historické proměny socialistické společnosti,

Diplomantka velmi dobře koncipovala úlohu s ohledem na zajímavý předmět: pokus o průnik komunistické stranostátní ideologie do všech zákoutí životů obyvatel včetně oblasti dámské módy a krásy, odívání a životního stylu. Zvolila si poměrně náročnou, avšak přiléhavou metodu kritické diskursivní analýzy CDA. Úloha je v souladu s úlohou historické sociologie studovat jev komparativně a v procesu socio-historických změn. Zohledňuje historické podmínky a okolnosti, sociální praxi ve které či za které předmětný módní diskurs vznikal, byl šířen pomocí hromadných sdělovacích prostředků a konzumován čtenářkami a čtenáři.

Oceňuji zejména to, že se zabývá i ekonomickými souvislostmi v době centrálně řízené "ekonomiky nedostatku" zejména v poválečné dekádě a také vlivem překotného znárodnění textilního průmyslu i krejčovských dílen (vliv jistě měla i preference vývozu látek, lapsy centrálního plánování, černý a šedý trh, a další okolnosti). Je pochopitelné, že ze škály podmínek a vlivů vybírá jen některé a jiným se tolik nevěnuje, například postavení žen za socialismu, životní úroveň rodiny, domácí ekonomikou a způsobem či stylem života a pod.

Autorka čerpá z relevantní literatury o předmětném období československé společnosti, tedy jak z literatury historické, resp. historiografické, tak z děl o teorii masových médií a jejich funkci v totalitním zřízení, dále z prací o povaze diskursu a znaku. Podle mého trochu zbytečně staví na více přístupech ke studiu diskursu, jako je sémiotika, obsahová a kritická diskursivní analýza. Tyto směry popisuje, aniž uvádí jak jí inspirovaly ve vlastní analytické práci, co z nich využila či jak tyto přístupy strategicky kombinuje. To ovšem může objasnit u obhajoby.

Diplomanka nakonec analyzuje/intpretuje sadu textů příhodnou metodou CDA, zdůrazňujíc, že "možné účinky nebudou podstatou našeho badání" (jak uvádí m. j. na s. 13), a že bude sledovat především "nástroje" jakožto prostředky legitimizace režimu a výchovy mas. Rétorické účinky (přesvědčování) a sociální efekty fungování diskursivních praktik a strategií však autorka v úvahu naštěstí bere. Ostatně úloha by byla neschůdná.

Trochu zamlžen je zde pojem ideologie, tím jak je definován jako "falešné" zkreslené vědomí. Jako fikce (zde v běžném slovy smyslu), jako opak objektivní pravdy. Z jakého autora či pojetí ideologie autorka vychází? Jak toto spojuje (slučuje) s přístupem k ideologičnosti diskursu a pravdě, kterou diskurs produkuje, tedy s východisky kritické diskursivní analýzy? Toto je zásadní, autorka by to rovněž měla vysvětlit u obhajoby.

Analýza je, pravda, selektivní a týká spíše obsahu sdělení (než nástrojů a forem), ale to je zcela v intencích přístupu (méně v souladu s proponovanými cíli). Výzkumnice sleduje systematicky jen některé strategie (např. konstrukce my a oni) a jejich rétorické funkce, což je vzhledem k rozsahu archivu v pořádku. Výsledkem je zdařilá poměrně komplexní a bohatá analýza a zajímavé čtení. Diplomantka nepomíjí latentní, skryté významy, bere v potaz intertextualitu (např. jak se obrazy ženy-pracovnice, ženy-bojovnice za mír a ženy-matky účinně podporují a zvyšují tak potenciální dopad).

Co mi však chybí, vedle větší přehlednosti textu (např. grafické splývání úryvků z časopisu a jejich intepretací), je jasný popis pravidel výběru z archivu (vzorkování) a metodologická reflexe toho, proč se autorka soustřeďuje právě na tyto aspekty obsahu (zvl. symboly socialistického ženství) a ne na jiné aspekty. Co a proč vybírá a co vynechává, co záměrně pomíjí?

Práce je čtivá, ač zbytečně dlouhá (mnoho dlouhých úryvků a některé exkursy do teorie a obecné metodologie). Nerozumím autorčině diskursivní strategii, kdy za sebe píše v modu "My" místo v lch formě, což působí nepřírozně. Ostatně i ona se párkrát "přeřekne" a užije přírozně 1. osobu singuláru. Zdůrazňuje přitom sama, že analýza a intepretace je transformativní, je vždy "nějaká a něč". Tento reflexivně morální aspekt by se měl ovšem projevit i ve strategii psaní. V práci zůstaly sice drobné formulační lapsy, ale jsou zřejmě způsobeny překlepy (např. Culler s jedním v seznamu literatury).

Připomínky k diplomové práci nejsou zásadního charakteru. Autorka udělala velký kus práce, práce kvalitní a namnoze původní. **Práci proto doporučuji k obhajobě a hodnotím ji jako velmi dobrou až výbornou v případě zdařilé obhajoby.**

Otázka: Co diskurs vymisťuje vylučuje ignoruje. Jaký typ, symbol ženy na rozdíl od jiných socialistických/komunistických diskursů feminity neužívá?

